

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

Προσφυγή αρ. 39631/13

Πλουμή ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ-KANΑΡΗ

Κατά

Ελλάδα

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των δικαιωμάτων του ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), το οποίο συνεδρίασε σε Τμήμα στις 21 Απριλίου 2015 με την ακόλουθη σύνθεση:

Isabelle Berro, *Πρόεδρος*,
Mirjana Lazarova Trajkovska,
Julia Laffranque,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,
Erik Møse,
Ksenija Turković, *δικαστές*,

Και με τη σύμπραξη του Søren Nielsen, *Γραμματέα τμήματος*,

Έχοντας υπόψη την προαναφερθείσα προσφυγή που κατατέθηκε στις 12 Ιουνίου 2013,

Έχοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσε η καθ'ης η προσφυγή κυβέρνηση και την αντίκρουση της προσφεύγουσας,

Αφού διασκέφθηκε, εξέδωσε την ακόλουθη απόφαση :

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

1. Η προσφεύγουσα η κ. Πλουμή ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ-KANΑΡΗ, είναι Ελληνίδα υπήκοος, γεννηθείσα το 1933 και είναι κάτοικος Αθηνών. Ενώπιον του Δικαστηρίου

εκπροσωπήθηκε από τους δικηγόρους Αθηνών Γ. Στεφανάκη, Α. Χατζητζανή και Μ. Χαιρετάκη.

2. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους πληρεξουσίους της, την κ. Κ. Παρασκευοπούλου, Νομική Σύμβουλο του Νομικού Συμβουλίου του κράτους και την κ. Κ. Καραβασίλη, Δικαστική Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης

3. Τα πραγματικά περιστατικά όπως τα περιγράφουν οι διάδικοι έχουν ως εξής:

4. Η προσφεύγουσα είναι μοναδική κληρονόμος της μητέρας της Ε.Γ., χήρα του Ν.Γ. (που ήταν επίτιμος αντιπρόεδρος του Συμβουλίου της Επικρατείας) και ήταν δικαιούχος σύνταξης χηρείας μετά τον θάνατο του συζύγου της.

5. Με την απόφαση υπ' αρ. 1675/1994 της 30^{ης} Ιουνίου 1994, το Β' Τμήμα του Ελεγκτικού Συνεδρίου όρισε το ποσό της σύνταξης της Ε.Γ. για την περίοδο από 1^{ης} Ιουνίου έως 30 Νοεμβρίου 1991 με βάση τα ποσά που καταβλήθηκαν στους εν ενεργεία δικαστικούς του ίδιου βαθμού με τον Ν.Γ. κατά την ίδια περίοδο.

6. Επειδή το αίτημα της Ε.Γ. να αναπροσαρμοστεί η σύνταξή της για την περίοδο από 1^{ης} Ιουνίου 1987 έως 31 Μαΐου 1991 απορρίφθηκε, η ενδιαφερομένη προσέφυγε στις 17 Ιανουαρίου 1995 στο Διοικητικό Πρωτοδικείο της Αθήνας με αγωγή βάσει του άρθρου 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα. Ζητούσε από το Δημόσιο το ποσό των 6.990.214 δραχμών (ήτοι 20.514 € περίπου).

7. Η εν λόγω αγωγή απορρίφθηκε από το Διοικητικό Πρωτοδικείο λόγω του ότι ήταν της αρμοδιότητας του Ελεγκτικού Συνεδρίου (απόφαση αρ. 13568/1996). Η προσφεύγουσα, η μητέρα της οποίας εντωμεταξύ απεβίωσε, άσκησε έφεση κατά της εν λόγω απόφασης ενώπιον του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, που παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου (αρ. 5377/2001).

8. Με την απόφαση αρ. 1899/2004, το Β' Τμήμα του Ελεγκτικού Συνεδρίου απέρριψε την αγωγή ως αβάσιμη. Με την απόφαση αρ. 372/2007 η Ολομέλεια του Ελεγκτικού Συνεδρίου αναίρεσε την εν λόγω απόφαση (για εσφαλμένη ερμηνεία του

άρθρου 105 ΕισΝΑΚ και του άρθρου 60§1 του Κώδικα περί συντάξεων) και παρέπεμψε την απόφαση ενώπιον του Β' Τμήματός του.

9. Με την απόφαση αρ. 1304/2008 της 22ας Μαΐου 2008, το Β Τμήμα του Ελεγκτικού Συνεδρίου έκανε εν μέρει δεκτή την αγωγή της προσφεύγουσας και της επιδίκασε για τα έτη 1987 έως 1991 το ποσό των 20.123,81€, προσαυξημένο με τόκους από τις 28 Νοεμβρίου 2001 με επιτόκιο 6% το χρόνο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 21 του Βασιλικού Διατάγματος της 27.06/10.07.1944 περί κωδικοποίησης των νόμων περί διαφορών του Δημοσίου.

10. Στις 15 Ιουνίου 2009, η προσφεύγουσα άσκησε αναίρεση ενώπιον της Ολομέλειας του Ελεγκτικού Συνεδρίου: υποστήριζε ότι ο υπολογισμός των τόκων έπρεπε να γίνει δυνάμει του άρθρου 293 ΑΚ και του άρθρου 15§5 του νόμου 876/1979 και όχι με βάση το νόμιμο επιτόκιο του 6% που ισχύει για το Δημόσιο. Η ενδιαφερομένη υποστηρίζει ότι με το να λάβει υπόψη του το τελευταίο επιτόκιο, το Β' Τμήμα παραβίασε τα άρθρα 4§1 (ισότητα ενώπιον του νόμου), 20§1 (δικαστική προστασία) και 25§1 (αρχή της αναλογικότητας) του Συντάγματος, το άρθρο 6§1 της Σύμβασης και το άρθρο 1 του Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, καθώς και τα άρθρα 14§1 και 26 του Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα.

11. Με την απόφαση αρ. 4925/2013 της 418^{ης} Δεκεμβρίου 2013, το Ελεγκτικό Συνέδριο απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως της προσφεύγουσας. Έκρινε ότι το άρθρο 21 του Β.Δ. της 27.06./10.07.1944 ίσχυε στην υπό κρίση υπόθεση και ότι δεν παραβίαζε τα άρθρα 4§§1 και 5, 17, 20§1 του Συντάγματος ούτε το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης. Έκρινε ότι, κατά τη διάταξη αυτή, το Κράτος μπορούσε να επιβάλει περιορισμούς στα δικαιώματα και τις αξιώσεις των ιδιωτών εφόσον αυτό είναι απαραίτητο για την προστασία του δημοσίου συμφέροντος και για τη διατήρηση των δημοσίων οικονομικών τα οποία χρηματοδοτούνται από τις εισφορές των φορολογουμένων. Υπογράμμισε ότι η προστασία της οικονομικής ευρωστίας του Δημοσίου μέσω της δημοσιονομικής ισορροπίας διακρίνεται από το απλό ταμειακό συμφέρον του Δημοσίου και αποτελούσε σημαντικό λόγο γενικού συμφέροντος που δικαιολογούσε την διαφορά μεταξύ του επιτοκίου που εφαρμόζεται στις οφειλές του Δημοσίου και του υψηλότερου επιτοκίου που εφαρμόζεται στις οφειλές μεταξύ

ιδιωτών, δεδομένης μάλιστα της εύλογης σχέσης που υπήρχε μεταξύ των δύο αυτών επιτοκίων για την υπό κρίση περίοδο. Συμπέρανε ότι η εφαρμογή χαμηλότερου επιτοκίου στις αξιώσεις των ιδιωτών έναντι του Δημοσίου ήταν δικαιολογημένη και εύλογη.

12. Εντωμεταξύ, στις 13 Δεκεμβρίου 2012, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο είχε επιλύσει τη σύγκρουση μεταξύ της νομολογίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου και αυτής του Αρείου Πάγου επί του θέματος (βλ. πιο κάτω παράγραφο 16).

B. Το οικείο εθνικό δίκαιο και η εθνική πρακτική

13. Το οικείο εθνικό δίκαιο και πρακτική περιγράφονται στην απόφαση *Βιαροπούλου και λοιποί κατά Ελλάδας* (αρ. 570/11 και 737/11, 25 Σεπτεμβρίου 2014). Εντούτοις, το Δικαστήριο θεωρεί χρήσιμο να υπενθυμίσει στην υπό κρίση υπόθεση ορισμένες διατάξεις και μέρος της εθνικής νομολογίας επί του θέματος.

14. Το άρθρο 21 του Κ.Δ. της 27 .06/10.07 1944 περί κωδικοποίησης των νόμων των σχετικών με τις δίκες του δημοσίου ορίζει ότι:

«Ο νόμιμος και ο της υπερημερίας τόκος πάσης του Δημοσίου οφειλής ορίζεται εις 6% ετησίως, ... Ο ειρημένος τόκος άρχεται από της επιδόσεως της αγωγής».

15. Το άρθρο 15§5 του Νόμου 876/1979 και το άρθρο 3§2 του Νόμου 2842/2000, καθώς και οι κανονιστικές πράξεις που εκδόθηκαν δυνάμει των άρθρων αυτών όριζαν το νόμιμο επιτόκιο υπερημερίας για τις οφειλές μεταξύ ιδιωτών ή για τις οφειλές μεταξύ ιδιωτών και Δημοσίου ως εξής:

-από 9 Νοεμβρίου 2001 έως 5 Δεκεμβρίου 2002: 11,25%

-από 6 Δεκεμβρίου 2002 έως 6 Μαρτίου 2003: 10,75%

-από 7 Μαρτίου έως 5 Ιουνίου 2003: 10,50%

-από 6 Ιουνίου 2003 έως 5 Δεκεμβρίου 2005: 10%

-από 6 Δεκεμβρίου 2005 έως 7 Μαρτίου 2006: 10,25%

-από 8 Μαρτίου έως 14 Ιουνίου 2006: 10,50%

-από 15 Ιουνίου έως 8 Αυγούστου 2006: 10,75%

- από 9 Αυγούστου έως 10 Οκτωβρίου 2006: 11%
- από 11 Οκτωβρίου έως 12 Δεκεμβρίου 2006: 11,25%
- από 13 Δεκεμβρίου 2006 έως 13 Μαρτίου 2007: 11,50%
- από 14 Μαρτίου έως 12 Ιουνίου 2007: 11,75%
- από 13 Ιουνίου 2007 έως 8 Ιουλίου 2008: 12%
- από 9 Ιουλίου έως 7 Οκτωβρίου 2008: 12,25%

Μετά το 2008, το επιτόκιο ήταν κατώτερο του 10% και μετά τις 13 Νοεμβρίου 2013 ανερχόταν σε 7,75%.

16. Με την απόφαση αρ. 25/2012 της 13^{ης} Δεκεμβρίου 2012, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο επέλυσε το θέμα της αντίθετης νομολογίας μεταξύ του Ελεγκτικού Συνεδρίου και του Αρείου Πάγου κρίνοντας ότι το άρθρο 21 του Κ.Δ. 27.06/10.07.1944 δεν ήταν αντίτιτο στα άρθρα 4 (αρχή της ισότητας), 17 (δικαίωμα ιδιοκτησίας), 20§1 (πρόσβαση στη δικαιοσύνη) και 25§1 (σύμφωνα με τα δικαιώματα του ανθρώπου τελούν υπό την εγγύηση του Κράτους) του Συντάγματος.

17. Εντωμεταξύ και λόγω αντίθεσης που υπήρχε αφενός μεταξύ ορισμένων αποφάσεων Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας και της Ολομέλειας αυτού, και αφενός μεταξύ απόφασης Τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας και της νομολογίας του Αρείου Πάγου, δύο αποφάσεις του Ανώτατου Διοικητικού Δικαστηρίου παραπέμφθηκαν στην Ολομέλεια αυτού προκειμένου να αποφανθεί για το εάν το προαναφερθέν άρθρο 21 είναι σύμφωνο με το άρθρο 4 §1 του Συντάγματος (ισότητα απέναντι στο νόμο) και το άρθρο 1 του πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης. Η δικάσιμος διεξήχθη στις 15 Φεβρουαρίου 2013. Σύμφωνα με τα στοιχεία του φακέλου, η υπόθεση εκκρεμεί.

18. Αποφαινόμενο επί άλλης υπόθεσης στις 27 Ιανουαρίου 2014 (απόφαση αρ. 377/2014), το Συμβούλιο της Επικρατείας, συνεδριάζοντας σε Ολομέλεια, αναφέρθηκε ρητά στην απόφαση αρ. 25/2012 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου (ανωτέρω παράγραφος 16) και έκρινε ότι το προαναφερθέν άρθρο 21 δεν ήταν αντίθετο ούτε στο

άρθρο 25 του Συντάγματος το οποίο θεσπίζει την αρχή της αναλογικότητας ούτε στα άρθρα 6 και 14 της Σύμβασης.

ΑΙΤΙΑΣΕΙΣ

19. Η προσφεύγουσα παραπονείται για παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης και των άρθρων 6 και 13 της Σύμβασης λόγω του υπολογισμού των τόκων υπερημερίας που πρέπει να καταβληθούν από το Δημόσιο με επιτόκιο 6%.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

20. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η εφαρμογή στην περίπτωση της του επιτοκίου ύψους 6%, που προβλέπεται από το άρθρο 21 του Κ.Δ 27.06/10.07.1944, για τον υπολογισμό του τόκου υπερημερίας που όφειλε να της καταβάλει το Δημόσιο παραβίασε το δικαίωμα στο σεβασμό της περιουσίας της. Παραπονείται για παραβίαση του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης το οποίο έχει ως εξής:

«Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου, όρους. Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουσι το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέση εν ισχύϊ νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίον προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

21. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει επίσης ότι η εφαρμογή ενός τόσο χαμηλού επιτοκίου στις οφειλές του Δημοσίου του επιτρέπει να καθυστερεί για μεγάλα χρονικά διαστήματα την εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων και να περιορίζει έτσι την αποτελεσματικότητά τους. Έτσι, παραπονείται και για παραβίαση των άρθρων 6 §1 και 13 της Σύμβασης.

A. Τα επιχειρήματα των διαδίκων

1. Η Κυβέρνηση

22. Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι, κατά τη διάρκεια του μεγαλύτερου μέρους της επίμαχης περιόδου (ήτοι από 28 Νοεμβρίου 2001 έως 30 Αυγούστου 2008) κατά την οποία η οφειλή του Δημοσίου προς την προσφεύγουσα γέννησε τόκους, το Δημόσιο έπρεπε να αντιμετωπίσει ένα υπερβολικό έλλειμμα το οποίο ώθησε την Ευρωπαϊκή

Ένωση να απαιτήσει από την Ελλάδα επείγοντα μέτρα ενόψει της μείωσης αυτού. Κατά την άποψη της Κυβέρνησης δεν χωρεί αμφιβολία ότι τουλάχιστον από το 2003, η χώρα διανύει μια περίοδο σοβαρής δημοσιονομικής κρίσης που επιδεινώθηκε το 2009. Πάντα κατά την άποψη της Κυβέρνησης, η κρίση αυτή που εξέλαβε το χαρακτήρα εθνικής κρίσης και απειλούσε το Ελληνικό Κράτος με νέα πτώχευση, αποτελεί αντικειμενικό λόγο απώτερου δημοσίου συμφέροντος που δικαιολογεί τη διατήρηση στο 6% του επιτοκίου που ισχύει για το Δημόσιο. Επίσης, κατά την επίμαχη περίοδο, δεν υπήρχε ούτε υψηλός πληθωρισμός ούτε υποτίμηση του νομίσματος, παράγοντες ικανοί να ελαττώσουν την αξία της απαίτησης της προσφεύγουσας.

23. Στη συνέχεια η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το επιτόκιο που εφαρμόζεται στις οφειλές μεταξύ ιδιωτών γνωρίζει μείωση από το 1994: από το 2001 και έως το 2008, το ύψος του κυμαινόταν κατά μέσο όρο μεταξύ 10,5% και 11,5%. Από το τέλος του έτους 2008 ήταν χαμηλότερο του 10% και από τις 13 Νοεμβρίου 2013, ανέρχεται σε 7,75%.

24. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι κάθε έτος, το Δημόσιο καταβάλλει δεκάδες εκατομμύρια ευρώ για την εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί εις βάρος του. Η εφαρμογή ενός επιτοκίου 6% δεν αποσκοπεί στον πλουτισμό του Δημοσίου εις βάρος των ιδιωτών. Αντίθετα, η αύξηση του ποσοστού του επιτοκίου αυτού ενόψει της εξίσωσής του με το επιτόκιο που εφαρμόζεται στους ιδιώτες θα επέφερε σημαντική αύξηση των ποσών, ήδη πολύ υψηλών κατά την Κυβέρνηση, που το Δημόσιο καταβάλλει προκειμένου να συμμορφωθεί με τις δικαστικές αποφάσεις και θα είχε δυσμενείς συνέπειες στην καλή λειτουργία των δημοσίων υπηρεσιών.

25. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει επίσης ότι η ύπαρξη ειδικού επιτοκίου δικαιολογείται από το ότι το Δημόσιο ανέκαθεν θεωρούνταν ως πιο φερέγγυος οφειλέτης απ' ό,τι οι ιδιώτες οφειλέτες που δεν έχουν τη μονιμότητα του Δημοσίου οφειλέτη.

26. Τέλος, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι η αξίωση της προσφεύγουσας –η οποία ζητεί 33.733,35 € τόκους για μια απαίτηση ύψους 20.000€- δεν μπορεί να θεωρηθεί εύλογη ούτε ως προς τον πληθωρισμό ούτε ως προς τα τραπεζικά επιτόκια.

2. *Η προσφεύγουσα*

27. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι το Ελεγκτικό Συνέδριο υπολόγισε εσφαλμένα τους τόκους από την 28^η Νοεμβρίου 2001. Αναφέρει σχετικά ότι οι τόκοι έπρεπε να αρχίσουν να τρέχουν από την 17^η Νοεμβρίου 1995, ημερομηνία κατά την οποία, κατά τους ισχυρισμούς της, η μητέρα της Ε.Γ. επέδωσε στο Δημόσιο την αγωγή που άσκησε ενώπιον του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών. Συμπεραίνει ως εκ τούτου ότι το ποσό που της οφείλεται για τόκους υπερημερίας στην περίοδο από 17 Ιανουαρίου 1995 έως 30 Αυγούστου 2008 ανέρχεται σε 33.773,35€.

28. Η προσφεύγουσα αναφέρει εξ αρχής ότι στην απόφαση αρ. 25/2012, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε για το εάν το άρθρο 21 του Κ.Δ. 27.06/10.07.1944 είναι σύμφωνο προς το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης και με τα άρθρα 6, 13 και 14 της Σύμβασης, και ότι η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, δεν έχει εκδώσει ακόμη την απόφασή της μετά τη συνεδρίαση της 15^{ης} Φεβρουαρίου 2013 (ανωτέρω παράγραφος 17).

29. Η προσφεύγουσα κατηγορεί την Κυβέρνηση ότι έχει υιοθετήσει μια αντιφατική θέση. Αναφέρει ότι αφενός επικαλείται μια σειρά πολέμων για να εξηγήσει τις προηγούμενες οικονομικές κρίσεις και αφετέρου δεν λέει τίποτε για τη σημερινή κρίση που θεωρεί ότι προκλήθηκε από την «ληηλασία» του κράτους από τους κυβερνώντες του. Επισυνάπτει στις παρατηρήσεις της μια μεγάλη λίστα εγγράφων και άρθρων του τύπου που αποδεικνύουν κατά την άποψή της το εύρος της διαφθοράς που οδήγησε την Ελλάδα στην κατάσταση στην οποία βρίσκεται σήμερα. Θεωρεί ότι ο ισχυρισμός της Κυβέρνησης σύμφωνα με τον οποίο η οικονομική κρίση άρχισε το 2003 δεν εξηγεί γιατί το Δημόσιο δεν της κατέβαλε τους τόκους, υπολογιζόμενους ακόμη και με επιτόκιο 6% για την προ του 2003 περίοδο. Θεωρεί επίσης ότι οι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης σχετικά με την καμπύλη του πληθωρισμού και αυτή των επιτοκίων που ισχύουν για τις οφειλές μεταξύ ιδιωτών δεν είναι εύστοχοι. Κατά την άποψή της, η διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον των ελληνικών δικαστηρίων συνέβαλε στην αύξηση των τόκων που της οφείλονται και για τη διάρκεια αυτή ευθύνεται μόνον το Δημόσιο. Ένα χαμηλό υπέρ του Δημοσίου επιτόκιο θα συνέβαλε στον περιορισμό της ευθύνης του και στο να μην καταβάλει πλήρη αποζημίωση ικανή να επανορθώσει τη ζημία που

προκάλεσε η παρέλευση μεγάλου χρονικού διαστήματος μεταξύ της άσκησης της αγωγής και της ημερομηνίας πληρωμής.

30. Κατά την προσφεύγουσα, η Κυβέρνηση δεν θεμελίωσε τον ισχυρισμό της σύμφωνα με τον οποίο μια σημαντική αύξηση του επιτοκίου που εφαρμόζεται υπέρ του Δημοσίου θα σήμανε σημαντική επιβάρυνση των δημοσίων οικονομικών. Όσον αφορά την υποτιθέμενη αξιοπιστία και φερεγγυότητα του Δημοσίου, η ενδιαφερομένη υποστηρίζει ότι αρκεί να θυμηθούμε την υποτίμηση κατά 80% η οποία το Μάρτιο του 2012 επηρέασε τους τίτλους των κατόχων ομολόγων του δημοσίου για να καταρριφθεί η αξιοπιστία αυτού του επιχειρήματος της Κυβέρνησης.

31. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει επίσης ότι η Κυβέρνηση δεν προσκομίζει κανένα στοιχείο ικανό να αποδείξει τον αντίκτυπο που θα είχε στον προϋπολογισμό η καταβολή από το Δημόσιο τόκων υπολογισμένων με επιτόκιο υψηλότερο του 6%. Λέει ότι αναφέρεται στη νομολογία του Δικαστηρίου και υποστηρίζει ότι οι οικονομικές δυσκολίες που συναντά το Κράτος και η ανάγκη διατήρησης της οικονομικής ισορροπίας του τραπεζικού συστήματος και η οικονομική δραστηριότητα δεν μπορούν να δικαιολογήσουν τη μη τήρηση υποχρεώσεων που υπέχει αυτό δυνάμει της Σύμβασης (*Μεϊντάνης κατά Ελλάδα*, αρ. 33977/06, §30, 22 Μαΐου 2008, και *Ducret κατά Γαλλίας*, αρ. 40191/02, §39, 12 Ιουνίου 2007). Τέλος, κατά την ενδιαφερομένη, από την απόφαση *Da Conceição Mateus και Santos Januário κατά Πορτογαλίας* (αρ. 62235/12 και 57725/12, 8 Οκτωβρίου 2013) συνάγεται ότι το Δικαστήριο δέχεται ότι τα κράτη μπορούν να λαμβάνουν μέτρα περιοριστικά για να αντιμετωπίσουν μια οικονομική κρίση μόνον όταν τα εν λόγω μέτρα είναι περιορισμένα χρονικά και ως προς το εύρος τους.

B. Η κρίση του Δικαστηρίου

32. Με την προαναφερθείσα απόφαση *Μεϊντάνης κατά Ελλάδα* το Δικαστήριο είχε ήδη την ευκαιρία να αποφανθεί επί του προβλήματος της προνομιακής μεταχείρισης που απολαύουν τα νομικά πρόσωπα δημοσία δικαίου, εν προκειμένω ένα δημόσιο νοσοκομείο εξαιτίας του καθορισμού του ύψους των τόκων υπερημερίας. Επεσήμανε ειδικά ότι εάν ένα νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου είχε μια οφειλή απέναντι σε ιδιώτη, το ετήσιο επιτόκιο ήταν 6% ενώ στην αντίθετη περίπτωση –εάν ιδιώτης είχε

οφειλή έναντι σε νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου-το επιτόκιο καθορίζεται ανάλογα με τον πληθωρισμό και την οικονομική συγκυρία.

33. Στην απόφαση αυτή το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι το νοσοκομείο κατά του οποίου είχε στραφεί ο προσφεύγων-ιατρός που είχε εργαστεί βάσει σύμβασης ορισμένης διάρκειας- δεν είχε κληθεί να ενεργήσει ως κάτοχος δημόσιας εξουσίας, αλλά εξομοιώθηκε προς ιδιώτη εργοδότη επειδή η διαφορά γεννήθηκε στο πλαίσιο σύμβασης εργασίας ιδιωτικού δικαίου. Επισημαίνοντας ότι το νοσοκομείο είχε επικαλεστεί το καθεστώς του ως νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου για να τύχει της εφαρμογής επιτοκίου τέσσερις φορές χαμηλότερου από αυτό που ίσχυε για τους ιδιώτες για την ίδια περίοδο, συμπέρανε ότι ο καθορισμός του οφειλόμενου από το νοσοκομείο τόκου υπερημερίας με αυτό το επιτόκιο αποτελούσε παραβίαση του δικαιώματος του προσφεύγοντος στον σεβασμό της περιουσίας του.

34. Στην απόφαση *Βιαροπούλου και λοιποί κατά Ελλάδα*, τα πραγματικά περιστατικά της οποίας ήταν παρόμοια με αυτά της υπό κρίση υπόθεσης, το Δικαστήριο διαφοροποίησε τη θέση του σε σχέση με αυτή που τήρησε στην απόφαση *Μειδάνης*.

35. Στην υπό κρίση υπόθεση, όπως και στην υπόθεση *Βιαροπούλου και λοιποί κατά Ελλάδα*, η οφειλή του Δημοσίου απέναντι στην προσφεύγουσα δεν ήταν μια συναλλαγή μεταξύ ιδιωτών σύμφωνα με τους κανόνες της αγοράς –πράγμα που θα μπορούσε ενδεχομένως να δικαιολογήσει μια εξομοίωση του Δημοσίου-οφειλέτη με έναν ιδιώτη οφειλέτη. Αντιθέτως, το η οφειλή του Δημοσίου ήταν συνέπεια δικαστικής απόφασης που επιδίκαζε στην προσφεύγουσα την αναπροσαρμογή σύνταξης χηρείας. Ωστόσο, στο πλαίσιο αυτό, το Δημόσιο ενεργεί ως φορέας δημόσιας εξουσίας.

36. Το Δικαστήριο συμφωνεί με την προσφεύγουσα ότι δεν είναι εύλογο να παρουσιάζεται ο μετριασμός των τόκων υπερημερίας που το Δημόσιο καλείται να καταβάλει σε περίπτωση καθυστέρησης των πληρωμών του ως λύση για την δημοσιονομική και οικονομική κρίση που πλήττει την χώρα τα τελευταία πέντε έτη. Το ζήτημα που τίθεται είναι εάν η εφαρμογή υπέρ του Δημοσίου-οφειλέτη επιτοκίου 6% καθορισμένου από το νόμο αποτελεί διακριτική μεταχείριση σε σχέση με τους ιδιώτες οφειλέτες εν γένει, και ειδικότερα έναντι της προσφεύγουσας ως δικαιούχου της αναπροσαρμογής της σύνταξης χηρείας της μητέρας της.

37. Συναφώς το Δικαστήριο, όπως και στην απόφαση *Βιαροπούλου και λοιποί κατά Ελλάδα* εντοπίζει μια θεμελιώδη διαφορά της προαναφερθείσας απόφασης *Μεϊντάνης* και της παρούσας υπόθεσης. Στην πρώτη, είχε διαπιστώσει ότι, την εποχή των πραγματικών περιστατικών, το επιτόκιο που ίσχυε για τους ιδιώτες κυμαινόταν μεταξύ 23% και 27%, ήταν δηλαδή τέσσερις φορές υψηλότερο από αυτό που ίσχυε για το Δημόσιο. Στην υπό κρίση υπόθεση, σύμφωνα με τα στοιχεία που έχει προσκομίσει η προσφεύγουσα, το νόμιμο επιτόκιο υπερημερίας για οφειλές μεταξύ ιδιωτών ή για οφειλές ιδιωτών προς το Δημόσιο κυμαινόταν, από τις 9 Νοεμβρίου 2001 ως τις 7 Οκτωβρίου 2008, από 10% έως 12,25%. Μετά το 2008, το επιτόκιο ήταν κατώτερο του 10% και μετά τις 13 Νοεμβρίου 2013 ανερχόταν σε 7,75%.

38. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι η αιτιολογία της απόφασης αρ. 25/2012 του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου η οποία έθεσε τέλος στην αντίθεση μεταξύ της νομολογίας του Αρείου Πάγου και αυτής του Ελεγκτικού Συνεδρίου είναι εύστοχη. Πράγματι, το Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο αναφέρει ότι η ρύθμιση που θεσπίστηκε με το προαναφερθέν άρθρο 21 του Κ.Δ. του 1944 προκειμένου να μην αυξηθεί το δημόσιο χρέος εξαιτίας τόκων οφειλόμενων για ληξιπρόθεσμα χρέη αντιστοιχούσε στην ανάγκη προστασίας της δημοσιονομικής ισορροπίας και της περιουσίας του Δημοσίου, και ήταν απαραίτητη για να μπορέσει το Δημόσιο να υπολογίζει εκ των προτέρων το ποσό των τόκων των οφειλών του και να προβλέπει τα απαραίτητα έσοδα για την πληρωμή τους κατά την σύνταξη του ετησίου προϋπολογισμού.

39. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, μετά την προαναφερθείσα απόφαση του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου, τόσο ο Άρειος Πάγος όσο και το Συμβούλιο της Επικρατείας εναρμόνισαν τη νομολογία τους, και έτσι η απόφαση που πρόκειται να εκδώσει το τελευταίο μετά τη συνεδρίαση της 15^{ης} Φεβρουαρίου 2013, στην οποία αναφέρεται η προσφεύγουσα δεν έχει σημασία για το συμπέρασμα του Δικαστηρίου στην υπό κρίση υπόθεση.

40. Εξάλλου, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι η προσφεύγουσα δεν προβάλλει κανένα στοιχείο ικανό να αποδείξει ότι υπέστη δυσανάλογη ζημία εξαιτίας του ότι στην απαίτησή της κατά του Δημοσίου εφαρμόστηκε επιτόκιο 6% αντί του επιτοκίου που κυμαινόταν μεταξύ 10% και 12,25%. Έτσι, το Δικαστήριο δεν μπορεί να

υποκαταστήσει τα εθνικά δικαστήρια και να εξετάσει εάν το Ελεγκτικό Συνέδριο έσφαλε, όπως ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, λαμβάνοντας ως αφετηρία της κρίσιμης περιόδου την ημερομηνία της 28^{ης} Νοεμβρίου 2001 και όχι αυτή της 17^{ης} Ιανουαρίου 1995. Περιορίζεται να επισημάνει απλώς ότι από τις 28 Νοεμβρίου 2001 έως τις 30 Αυγούστου 2008, το επιτόκιο που εφαρμοζόταν στους ιδιώτες ήταν υψηλότερο, κατά μέσο όρο, κατά 5% από αυτό του Δημοσίου.

41. Συνεπώς, κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής, η απόκλιση μεταξύ του επιτοκίου που ίσχυε για τις οφειλές του Δημοσίου και του επιτοκίου που ίσχυε για τις οφειλές μεταξύ ιδιωτών δεν ήταν σημαντική σε τέτοιο βαθμό που να θεωρείται υπερβολική στο πλαίσιο της εξέτασης της αναλογικότητας των επίμαχων διατάξεων σε σχέση με το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου (*προαναφερθείσα Βιαροπούλου και λοιποί κατά Ελλάδα*).

42. Στο πλαίσιο της παρούσας υπόθεσης, που συνδέεται με την άσκηση της κυριαρχίας του Κράτους για την εξυπηρέτηση σκοπού δημοσίας ωφελείας οι σκέψεις αυτές αποτελούν λόγο εύλογο και αντικειμενικό που δικαιολογεί μια διαφορά σε σχέση με την (*προαναφερθείσα*) απόφαση *Μεϊντάνης* ως προς τις προϋποθέσεις του άρθρου 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης (*προαναφερθείσα Βιαροπούλου και λοιποί κατά Ελλάδα*, §55).

43. Όσον αφορά τις αντλούμενες από τα άρθρα 6§1 και 13 της Σύμβασης αιτιάσεις, το Δικαστήριο θεωρεί ότι συμπίπτουν με την αντλούμενη από το άρθρο 1 του Πρώτου Πρωτοκόλλου αιτίαση.

44. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί, κατ' εφαρμογή του άρθρου 35§§3 (α) και 4 της Σύμβασης.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο, ομόφωνα,

Κηρύσσει την προσφυγή *απαράδεκτη*.

Συντάχτηκε στα γαλλικά και εν συνεχεία κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 31 Μαΐου 2015.

Søren Nielsen

Isabelle Berro

Γραμματέας

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο

Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα